కథా నిలయం
శ్రీకాకుళం

కనీసపు కోర్కెలు

వచ్చి పదిరోజులైనా ఆనాటివరకు నాకు ఆ ఇంట్లో ఎవరితోనూ పరిచయం కాలేదు. మావారు వుదయం పదిగంటలకు భోజనము చేసి ఆఫీసుకు వెళితే సాయం కాలముదాకా తిరిగివచ్చేవారు కారు. ఇంట్లో పనివున్నంతసేపు పనిచేసుకొని తీరుబడిగా వున్నప్పుడు ఏదో పుస్తకము చదువుకొని కాలక్షేపం చేసేదాన్ని. ఆ ఇంట్లో నాలుగయిదు కుటుంబాలవాళ్ళు కాపురమున్నారు. సాయంకాలము కాగానే వారంతా వంటలు చేసుకొని ఎక్కడెక్కడో తిరిగి రాత్రికి ఇంటికి చేరేవారు. వాళ్లు ఎక్కడికి వెళుతున్నారో నేనడగలేదు. తమతో రమ్మని వాళ్లు నన్ను పిలవనూలేదు. అసలు వాళ్లు నన్ను పలకరిస్తేగా! ఇంత ముభావంగా ఇలా వుంటారెందుచేతని మావారినడిగితే "ఇవన్నీ బస్తీ అలవాట్లు, నువ్వూ నేర్చుకో" అన్నారు. ఆరోజు మామూలుగా వంట పూర్తిచేసుకొని తల దువ్వుకొంటున్నాను. మా పక్కవాటాలో వున్న సుందరమ్మ గారూ (అలాగని అందరూ అనగా విన్నాను.) వచ్చారు. "ఏవండీ మాణిక్యమ్మగారు ఈ రోజున మహిళామండలిలో మీటింగున్నాది. మీరు కూడా రాకూడదా? అలా వూరకనే కూర్చోకపోతే" అన్నారు. "సాయంకాలము మావారొచ్చేసరికి నేనింటిదగ్గర వుండకపోతే చికాకుపడతారు, నేను రానండీ" అన్నాను. మేము ఇలాగ మాట్లాడుకొంటుండగానే మావారి ఆఫీసు బంట్రోతు వచ్చాడు. "అమ్మా! అయ్యగారు వచ్చేసరికి ఆలస్యమౌతుందిట. సినిమా కెళతారట. మీతో చెప్పమన్నారు" అన్నాడు. "ఇంక ఎలాగా మీవారు పది గంటలయితే కాని రారు. ఆ వేళకి మనము వచ్చేద్దాములెండి" అన్నారు సుందరమ్మ గారు. ఆవిడ అలా బలవంతపెడుతూంటే కాదనలేక బయలుదేరేను.

ఓ మూడు రిక్షాలలో ఇంట్లో వున్న ఆడంగులమంతా బయలుదేరాము. చాలా దూరముపోయి ఒక పెద్ద భవనము ముందర రిక్షాలు ఆగేయి. అప్పటికప్పుడే చీకటిపడుతూ వుండడంచే దీపాలు వెలిగించేరు. ఆ వెలుగులో ఒక ఇంద్రభవనంలాగున్నాది ఆ మందిరం. లోపలికి వెళ్లేసరికి అప్పటికే హాలంతా స్త్రీలతో

కిటకిటలాడుతున్నాది. అబ్బా ఎంతమంది. ఏ రథోత్సవములోనూ ఇంతమంది ఆడవాళ్లను నేను చూడలేదు. అందరికీ కళ్లకిజోళ్ళు, కాళ్లకి జోళ్లు, రిష్టువాచీలు ఒకటేమిటి నవీన నాగరికత అంతా వుట్టిపడుతూవున్నారు. దూరంగా స్టేజీ మీద ఎవరో మాట్లాడుతున్నారు. వాళ్ళు మాట్లాడేది స్పష్టమైన తెలుగూ కాదు, ఇంగ్లీషూకాదు. రెండూ కలగలుపు. ఒకరిమీద ఇంకొకరు కలియబడి కొట్టుకుంటారేమో అన్నంత వుద్రిక్తంగా వాదించుకొంటున్నారు. వారు దేనికలా దెబ్బలాడుకుంటున్నారని అడిగేను నా పక్కనేవున్న సుందరమ్మగారిని. "దెబ్బలాటకాదు, స్త్రీలపై పురుషులు చేస్తున్న దౌర్జన్యాన్ని నిరసిస్తున్నారు. ఈ నగరములోగల మహిళలందరూ రేపటినుండి స్ట్రయికు చేస్తున్నారు. దాన్ని ఎలా నడపడమనేది నేటి మీటింగు వుద్దేశము. ఇందులో ఎవరి అభిప్రాయాలు వారు చెప్పవచ్చు. మీకేమైనా తోస్తే స్టేజిమీదకి వెళ్లి చెప్పండి" అన్నారు. అసలు ఈ స్ట్రయికు అనే మాటకు సరిగా అర్థమైనా తెలియని నేను చెప్పేదేమిటి అనుకున్నాను. కొంతసేపు తర్జన భర్జనలయిన తరువాత అధ్యక్షురాలు వుపన్యసించేరు. "ఏమిటో సరిగా అర్థంకాకపోయినా మొగవాళ్ళు ఆడవాళ్లని బానిసలుగా చూస్తున్నారనీ, వారికి వ్యక్తి స్వాతంత్రము లేకుండా చేసేరనీ, వాళ్ళకి (స్త్రీలకి) తగిన ఆర్థిక స్థోమత లేకపోవుటే దానికి కారణమనీ, స్త్రీ పురుషునితో సమంగా ఆర్జించగలిగిననాడు పురుషుడు స్త్రీని ఇంత చులకనగా చూడలేడనీ, అందుకు స్త్రీ విద్య ఎంతైనా అవసరమనీ, ప్రతి గృహిణీ దినములో కొంత కాలము విద్య కొరకు వుపయోగించుకోడానికి వీలుగా వుండాలనీ, ఇంటిలో పనులు చేయుటకు కాలనిర్ణయము వుండాలనీ, అటులకాక రాత్రింబగళ్ళు ఎద్దులా చాకిరీ చేయుట వలన ఆరోగ్యము పాడయి స్త్రీ ఏ పనియందు ఆసక్తి చూపలేక పోవుచున్నదనీ, ప్రతివారికున్నట్లుగానే స్త్రీకి వారమునకు ఒక రోజు శెలవూ, దినములో కొన్ని గంటలు విశ్రాంతి అవసరమనీ, అందుకొరకై రేపటినుండి ఈ నగరమునగల మహిళలందరూ స్ట్రయికు చెయ్యాలనీ, మొగవారు ఎంత కోపగించినా ఈ కోర్కెలు నెరవేర్చెదమని మాట ఇచ్చేవరకు ఇళ్లలో ఏపనీ ముట్టరాదని తీర్మానించడమైనదనీ, ఈ తీర్మానము పూర్తి మెజారిటీతో నెగ్గిందనీ చెప్పేరు. ఇంటి దగ్గర వంట చెయ్యక పోవుటచే తప్పనిసరిగా

నిరాహారదీక్ష పూనవలసి వస్తుందని, అందుకు అందరూ సిద్ధముగా వుండాలనీ" చెప్పేరు. "మహిళామండలి జిందాబాద్" అనీ, "స్త్రీల కనీసపు కోర్కెలు తీరాలి" అనీ నినాదాలు చేసుకొంటూ అందరూ గుంపుగా బయలుదేరేరు. అంత దూరము నడచి ఇల్లు చేరుకొనేసరికి నాకు కాళ్ళు లాక్కొచ్చేయి. అలానే పక్కమీద కూలబడ్డాను. మరి కొంతసేపటి మావారు వచ్చి ఆకలిగా లేదని చెప్పి భోజనము చేయకే నిద్రబోయారు. నేనూ మరి లేవలేదు.

✦ ✦ ✦

మరునాడు వుదయాన్నే లేచి అలవాటు ప్రకారం కాఫీ పెట్టాలని నిప్పు చేస్తున్నాను. సుందరమ్మ గారు గబగబా వచ్చి నా చేతిలోని విసెనకఱ్ఱా, అగ్గిపెట్టె అవతల పారవేసి, కుంపటిలో చెంబుడు నీళ్లు పోసి "ఏమండీ మాణిక్యమ్మగారు! మహిళల స్ట్రయికు సంగతి మరచిపోయారా. నయం నేను చూసేను కాబట్టి సరిపోయింది లేకపోతే ఎంతపనైపోను" అన్నారు. "సుందరమ్మ గారూ! ఈ స్ట్రయికులు అవీ మీలాంటి చదువుకున్న వారికికాని నాకేమిటండీ. ఇంట్లో వంటా, పనీ చెయ్యకపోతే ఎలా గడుస్తుంది" అన్నాను ఈ మాటికి నన్ను వదిలివేయండని బ్రతిమాలుకుంటూ. అబ్బే ఆవిడ వింటేనా! ససేమిరా వల్లకాదంది. ప్రతి ఒక్కరూ ఇలా వెనకాడితే స్ట్రయికు నెగ్గేదెలా! మహిళల కోరికలెలా తీరుతాయి అన్నారు. అప్పటికే మా వాదన విని నిద్రమంచం మీద నుండి లేచివచ్చిన మావారు 'అలాగేనండీ, మీ స్ట్రయికు పూర్తయేదాకా మా ఆవిడ వంటా, పనీ చెయ్యకుండా నేచూస్తానులెండి" అన్నారు.

"నిజంగా మీరు అలా చేస్తే మా మహిళలకు తోడ్పడిన వారు అవుతారు" అన్నారు సుందరమ్మగారు సంతృప్తిగా. సరే ఇక ఎలాగా తప్పదని చేస్తున్న పనిమాని కూర్చున్నాను. అంతటితో ఆవిడ వదులుతేనా, ఇంట్లోగల ఆడవారినందరినీ వెంటబెట్టుకొని ఇంటింటికి బయలుదేరింది. గుడికి పోతూన్న మేకపిల్లలా భయపడుతూనే వారి వెంట వెళ్లాను. ఒక ఇంటికి వెళ్లేసరికి ఆ ఇంటి అత్తా కోడలూ దెబ్బలాడుకుంటున్నారు. సుందరమ్మను

చూడగానే ఆ కోడలు " చూడండీ సుందరమ్మగారూ! మహిళల స్త్రయికు సంగతి చెప్తే నమ్మక నేను పని యెగ్గొట్టడానికి చూస్తున్నానంటున్నారు మా అత్తగారు" అన్నాది. "ఇదేమి సోద్యమమ్మా మా నాడు ఇలాటి వెరుగుదుమా? రాత్రనక, పగలనక పనిపాట్లు చేసుకునేవారము" అన్నాది అత్తగారు. "మామ్మగారూ! మీకెందుకీ పనుల గొడవలు, హాయిగా కృష్ణారామా అని ఓమూల కూర్చోక? అవి అన్నీ మీ కోడలు చూసుకొంటుంది. రామ్మా అమ్మాజీ! అలా వెళ్లివద్దాం. మామ్మ గారూ మీ కోడలొస్తుంది. మీరు తొందరపడి వంట చెయ్యకండి" అన్నారు సుందరమ్మగారు.

త్రోవలో కన్పించిన ఒక ముసలితాత "ఏమమ్మా సుందరమ్మా, మా ఇళ్లలో ఇలా ఆరని చిచ్చుపెడితే నీ కొరిగేదేమిటి. ఇంట్లో ఆడాళ్లు వంటలు చేయకపోతే ఎలాగ? పిల్లాపీచు కలవాళ్లముగాని నీలా విడివాళ్లము కామే" అన్నాడు. "ఎలాగ తాతగారూ రెండురోజులోర్చుకోవాలి. మేము వంటలు చెయ్యడము, మానడము మీ పురుషుల చేతిలోనే యున్నది. మా కనీసపు కోర్కెలు తీరుస్తే వెంటనే ఇంటిపనులలో జాయిను అవుతాము" అన్నాది అమ్మాజీ. ఇలా రెండు వీధులు తిరిగేసరికి రెండు ఝాములయినది. అందరికీ కడుపులో నకనకలాడుతున్నా, పైకి మాత్రం పెదవి కదల్పక అలాగే తిరుగుతున్నాము. వీధి వీధినుండి ఒక్కొక్క గుంపు వచ్చి కలుస్తున్నాది. ఈ మహిళా సమూహమంతా "మహిళామండలి జిందాబాద్, మహిళల కనీసపు కోర్కెలు తీరాలి" అంటూ నినాదాలు చేసుకొంటూ మహిళామండలి మందిరమునకు చేరుకున్నారు.

సాయంకాలము వరకు అక్కడే జరిగిన చర్చలలో పిల్లల భోజనము, పోషణ వగైరా సమస్యలు ముఖ్యమైనవి. పెద్దవారి మధ్య జరిగిన ఈ దెబ్బలాటలో నోరులేని పసిపిల్లలు బాధపడకుండునటుల చూడాలని ఒక తీర్మానము ప్రతిపాదించేరు. చాలమంది దానికి అనుకూలముగా ఓటు చేయడముచే తీర్మానము నెగ్గింది. ఇక అది ఎలా అమలు జరపడమనేదే ముఖ్యసమస్య. ఇండ్ల దగ్గర వంటలు చేయకూడదని నియమం కాని, వంటే చేయకూడదని లేదు కాబట్టి ఇక్కడే (అనగా మహిళామండలి మందిరములోనే) వంటలు చేసినయెడల పిల్లలు, ఆడవాళ్లు కూడా భోజనాలు చేయవచ్చునని తీర్మానించారు. ఇక

పిల్లల వయస్సు నిర్ణయిస్తూ పదిహేను సంవత్సరాలు దాటకూడదన్నారు. ఈ కార్యక్రమానికి డబ్బు అవసరము. మహిళామండలి ఫండు అంత ఎక్కువగా లేదు. అందుచే ఎవరికి తోచినది వారు విరాళాలివ్వాలన్నారు. వొంటినున్న బంగారాలలో ఎవరికి తోచింది వారిచ్చారు. నేనూ మా అత్తగారు ప్రధానమునకు పెట్టిన వుంగరము ఇచ్చేను. మొదట భయపడ్డాను కాని, తరువాత ఇదీ ఒక సరదాగానే వుంది. వూళ్లోవున్న ఆడవాళ్లు, పిల్లలూ ఒక చోట భోజనాలు చేయడము వలన పెళ్లివారిల్లులాగుంది ఆ మందిరము.

రెండవరోజు స్ట్రయికు ప్రారంభమయే సరికి వూళ్లో చెప్పరానంత అలజడి ప్రారంభమైంది. హొటల్స్‌లో భోజనానికి పూటకి మూడురూపాయలు పుచ్చుకొంటున్నారు. కాఫీ హొటళ్ళలో ఇడ్లీ పావలా, కాఫీ అరణాలు, కొంతమంది వంటలు ప్రారంభించి చేతులు కాల్చుకొనీ, కాళ్లమీద గంజివంపుకునీ, హాస్పటల్సుకి పరిగెడుతున్నారు. మూడవరోజు సాయంకాలము పురుషులందరూ టౌనుహాలులో సమావేశమై మహిళల స్ట్రయికు గురించీ, వారు కోరిన కోర్కెల గురించీ చర్చించారు. వెంటనే పదిమంది సభ్యులుగల ఒక ప్రతినిధి వర్గము మహిళామండలి మందిరానికి వచ్చేరు. వచ్చిన పురుషులను ఆదరించి వారు తెచ్చిన సందేశాన్ని సభవారికి తెలియజేసింది అధ్యక్షురాలు. వారు వీరు కొంతసేపు ఘర్షణపడి తుదకు రాజీకొచ్చారు. ఆ వాదనలేమిటో నాకు తెలియకపోయినా రేపటినుండి స్ట్రయికు లేదని అధ్యక్షురాలు చెప్పిన మాట మాత్రము విన్నాను.

ఏదో సరదాగా నలుగురితోనూ తిరుగుతున్నానుకాని, ఇంటిలో పనిపాట్లు మాని వీధులెంబడి తిరుగుతూండడము నాకు చికాకుగానే వుంది. ఈ మూడురోజులలోను ఇంటికొకసారి వెళ్లివస్తానంటే సుందరమ్మ గారు ఒప్పుకోలేదు. మావారికి రానంతసేపేకాని వచ్చిందంటే అధిక కోపము. ఓ అంతట చల్లారదు. ఎందుకు ఈవూరు వచ్చానురా భగవంతుడా అని విచారించాను. మేము ఇళ్లకు చేరేసరికి రాత్రి పదకొండు గంటలయింది. నన్ను చూడగానే మావారు నవ్వుతూ "మీ ఆడవాళ్ళ కోర్కెలు తీరేయా, ఇంకా ఏమైనా కొరవ వున్నాయా? ఎంతకేనా తగుదురు. ఇంతమంది మగవారిని గడగడలాడించేరు"

అన్నారు. వారు కోపము లేక మామూలుగా వున్నందుకు సంతోషించేను. "మీ స్ట్రయికు విజయవంతముగా నెరవేరినందుకు నిన్ను అభినందిస్తున్నా"నన్నారు. నేను ఏమీ మాట్లాడకపోయేసరికి "ఏమలావున్నావు? నేనేమైనా అనుకుంటాననా? వెళ్ళిదానా! సంఘంలో వున్నప్పుడు అందరితోపాటేగాని నీవు ఇంకొకలాగ ప్రవర్తిస్తే బాగుంటుందా? ఇంతకీ విశేషాలేమిటి" అన్నారు. అప్పటికి మెల్లగా తేరుకుని "నాకు ఏమీ తెలియవు, రేపు సుందరమ్మగారినడిగి చెప్తాను" అన్నాను.

...

మరునాడు మధ్యాన్నము భోజనాలయిన తరువాత మా ఇంట్లో వున్న ఆడంగులు మందరము సమావేశమయాము. "మన స్త్రీలలో ఐకమత్యము లేదంటారు, కాని చూడండి ఈ స్ట్రయికు నెలా విజయవంతముగా నడవగలిగేమో" అన్నారు సుందరమ్మగారు. "మూడురోజులయేసరికి దాసోహం అని మనకాళ్ళదగ్గర కొచ్చారు మగవాళ్ళు. ఆడది తెగించనంతవరకేకాని రంగంలోకొస్తే, వీళ్ళు చేయగలిగిందేమీ లేదు" అన్నాదింకొక ఇల్లాలు. "అయితే సుందరమ్మగారూ! తెలియక అడుగుతున్నాను, ఈ స్ట్రయికు వలన మనకు పురుషులిచ్చిన హక్కులేమిటండీ" అన్నాను.

"బాగుందమ్మా! నీ వరస, నీలాటిదే రామాయణమంతా విని రామునికి సీత ఏమౌతుందని అడిగిందట. మూడు రోజులూ మాతో తిరిగి, వుపన్యాసాలు విని ఈ పాటి బోధపర్చుకోలేకపోయారా" అని హేళన చేసేరు సుందరమ్మగారు

"అది కాదండి మాణిక్యమ్మగారూ! అసలు మనకోరికలేమిటో మీకు తెలుసా" అన్నాదింకో గృహిణి. "ఏమోనమ్మా నాకేమీ తెలియదన్నాను" "అయితే వినండి చెప్తా"నని సుందరమ్మగారు వుపన్యాసం ఇస్తున్న ఫోజులో లేచి నిలబడి "దినములో కొన్ని గంటలు విశ్రాంతి. వారానికి ఒక రోజు శెలవు కావాలని మనము కోరేము. అందుకు పురుషులు "మీరు కోరినట్లే దినములో కొన్ని గంటలు విశ్రాంతి ఇస్తాము. వారానికి ఒక రోజు శెలవు మీరు కోరేరు. అలా కాక నెలకి మూడురోజులు శెలవు ఇవ్వడానికి మాకభ్యంతరము లేదు. కాని మూడురోజులూ ఒకేమారు వాడుకోవాలని ప్రార్థిస్తున్నాము. ప్రతి నెల అలా వాడుకోని

వారు సంవత్సరము మొత్తం మీద ఆ శెలవు నెలరోజులవరకు వాడుకోవచ్చునన్నారు. కొంతదారిలోకొచ్చారు కదాయని సమ్మతించి స్ట్రయికు విరమించేము" అన్నారు.

"ఇంతా చేసి ఇదా తేలింది. ఈ హక్కులు మీలాంటి విద్యావతుల కిప్పుడు ఇచ్చేరు కాని ఇవి మాకు మా పూర్వులేనాడో ఇచ్చారు" అన్నాను. "ఎలాగా!?" అన్నారు అందరూ ఏకకంఠముగా!

"ఏమీలేదండీ రాత్రి తొమ్మిది లగాయతు తెల్లవారి అయిదు గంటల వరకు విశ్రాంతే, ఇంకపోతే నెలకి బైటుంటే శెలవు మూడురోజులుండనేవుంది. అలాకాక నెల తప్పితే పురిటికి నెలరోజులు శెలవేగా. ఇప్పుడు కొత్తగా వీళ్లిచ్చినదేమిటి" అన్నాను.

నా మాటవిని అక్కడ కూర్చున్న విద్యావతులందరు నోళ్లు వెళ్లబెట్టేరు. "మీరన్నది నిజమేసుమండీ, తెలుసుకోలేపోయినాముకానీ" అన్నారు సుందరమ్మగారు.

– జూన్, 1953, గృహలక్ష్మి